

Habermas'ı Okumak

Taner Timur, İstanbul: Yordam Kitap, 2008, 278 Sayfa.

Taner Timur, Jürgen Habermas'ın kişiliğini ve ortaya koyduğu çalışmasını tahlile tabi tuttuğu kitapta oldukça iyi bir okuma yaptığını bize göstermektedir.

Kamusal alan kavramını derinliğine ele alan Habermas, burjuva kamusal alanının oluşumunu “rasyonel iletişim”in sosyolojik temeli olarak görmektedir. “Filozofla entelektüel, birbirine ters düşmemelidir.” (s. 21.) Akıl yürütmenin kamusal kullanımı, önce salonlarda ve kahvelerde daha sonra burjuva kamusal alanı ile siyasal iktidar arasında aracı olacaktı. Bu yerlerde özel kişiler arasında “ortak kurumsal kriterler” oluşmuştu. Bunların ilki, hiyerarşik yapının önemsizliğiydi. İkincisi de laikleşmedir.

Habermas'ın çözümlemesinin özgünlüğü, geniş bir sivil toplum tabanı üstünde yükselen, özerk ve sınıflar arası işbirliğine dayanan bir kamu alanı fikrindedir. Doğal hukuka özgü “status naturalis” anlayışı bağlamında genel, soyut ve eşit bir insan kavramı bu şekilde ortaya çıkmıştır. Fransa'da devrim yasaları bu soyut ve eşit insanın evrensel haklarını yasalaştırmıştır.

Habermas, “ideal konuşma ve tartışma koşullarının ve iletişimci aklın” filozofudur. İletişimsel eylem, yaşam dünyası, özneler arası, onun en önemli kavramlarıdır.

Müzakereci demokrasi kavramı, bütün bu kavramların alt başlık olarak ele alındığı bir zemine oturmaktadır. Bu kavram, onun çeşitli toplulukların ortak bir zeminde buluşmasını sağlayan en önemli kavramdır.

Habermas, tüm düşünce hayatını pozitivism ve bunları temellendiren “araçsal akıl” tekelciliğine yönelttiği eleştiriler bağlamında şekillendirmiştir. “Pozitivizm, içsel düşüncenin inkarıdır.” Edim bilimleri olarak adlandırdığı sosyoloji, ekonomi ve siyaset bilimi, çıkar ilişkileri ve kanun arayıcı olmak yanında, eleştirel bir espriyle, içsel düşünce yöntemiyle, değişmez toplumsal kanunların dışında, donmuş görünen, fakat ilke olarak değişebilir sosyal ilişkilerin temelindeki karmaşık bilinç mekanizmalarını da ortaya koyabiliyor ve böylece ideolojik yapıların eleştirisinde rol oynayabiliyorlar.

Habermas’a göre, içsel düşünce özgürleştirici bir bilgi çıkarını temsil ediyor. Özgürleştirici bilişsel çıkar, düşüncenin düşünce olarak devamını hedeflemektedir. Habermas’ın iletişim kuramı, kitle iletişim araçlarındaki otorite potansiyeline karşı özgürleştirme potansiyelini de açığa çıkarmaktadır.

Habermas, ileri kapitalist toplumlardaki yeni kutuplaşmayı merkez ve periferi sembolizmi ile ifade ediyor. Yeni orta sınıflar, genç nesiller, nitelikli eğitimden geçmiş kimseler gibi karma gruplardan meydana gelen periferi, iktisadi büyümeyi başlıca eleştiri konusu olarak kabul ediyor. Periferik güçlerin temsil ettiği yeni politikanın gündeminde yaşam kalitesi, hukuki eşitlik, kişilik oluşumu, katılım, insan hakları gibi maddeler bulunuyor. Çağdaş protesto potansiyellerinin ülkelere göre değişeceğini söyleyen düşünür, Federal Almanya’da yeni politikanın programını “nükleer silahsızlanma ve barış hareketi, ekoloji, alternatif hareket, sivil vatandaşlık girişimi, azınlıklar sorunu, dini entegrizm, kadın hareketi, yardımlaşma sorunları, okul eleştirisi vb. gibi maddelerin işgal ettiğini belirtmektedir. Alternatif hareket, yaşam dünyasının içinden çıkmaktadır.

Yaşam dünyasını rasyonelleşme sürecinin kolonizasyon baskıları altında, cinsiyet, deri rengi, yaş grubu, komşuluk ilişkileri gibi kriterler çerçevesinde “karşıkurum” işlevi gören ve toplum bilim araştırmalarına konu olan cemaat yapıları oluşturuyor.

Habermas’ın iletişim kuramında ileri kapitalist toplumlarda yeni çatışmalar sistemle yaşam dünyasının birleşme noktalarında ortaya çıkmaktadır.

Taner Timur, Habermas’ı bir filozof ve tarihçi ayrıca sosyolog olarak değerlendirmektedir.

Habermas, Marx’ın bazı fikirlerini eleştirmektedir. Toplumsal sistem mevzu bahis olunca dile gelen altyapı-üstyapı ilişkilerine farklı bir boyut kazandırmaktadır. “Toplumsal gelişmenin motoru, Marx’ın iddiasının aksine, üretim güçleri değil, uzlaşma normlarına dayanan üretim ilişkileridir.”

Habermas'a göre kolektif ve bireysel bilinç yapılarını "dilin oluşturduğu özneler arası süreçler" sağlamaktadır. Habermas'ta toplumsal edimler çoğulcu bir yapı içinde, dil, emek ve iktidarın ortak hareketi bağlamında tasavvur edilmektedir. Habermas, Gadamer'in gelenek vurgusuna karşı çıkmaktadır.

Habermas, ahlaki evrenselliğin şu öğeleri içerdiğini belirtmektedir: 1- Yaşam tarzımızı başka yaşam tarzlarının meşru taleplerini dikkate alarak göreselleştirmek; 2- Başkalarına ve ötekilere, onların kendilerine özgü taraflarını ve anlaşmazlıklarını yadsımadan, kendi haklarımızı aynen tanımak; 3- Kimsenin kendi kimliğini evrenselleştirme ve ondan sapanı dışlama gibi bir iddiada bulunmaması ve hoşgörü alanlarının bugünkünden sonsuz derecede daha geniş tutulması. Bu geniş kapsamlı tanımlama, düşünürün radikal demokrasi anlayışını ortaya koymaktadır ve kültürel özgüllükleri (çok kültürlülüğü) içermektedir.

Taner Timur, Habermas'ın tarihi maddecilikten kopmadığını iddia etse de, bence Habermas, pozitivist eleştirisi ve pratik ahlaki alana vurgusuyla daha çok bilge bir filozof olma yolunda görünmektedir. Fakat yine de Habermas'ın çok yönlü çalışmasını vurgulama noktasında Timur'un çalışması övgüye değerdir. Habermas'ın eserleri, bize toplumda yapabileceklerimizle ilgili yol göstermeye devam etmektedir.

Ayşe ÇİL